

ФИЛОЗОФИЈА НА СВОЈОЈ ЗЕМЉИ

Слободан Жуњић, *Филозофија и њен језик*. Том 1, *Језик филозофије*, „Плато”, Београд 2012

Премда Слободан Жуњић већ петнаест година предаје филозофију на универзитету Род Ајленд у САД, својим књигама упадљиво је присутан на српској филозофској сцени. У периоду „странствовања” публиковане су: *Службе Мнемосини. Полемике о самозабораву балканске филозофске свесћи* (2007), *Модерности и филозофија* (2009), *Историја српске филозофије* (2009) и *Лоџика и теологија. Дијалектика Јована Дамаскина у византијској и српској филозофији* (2012). Књига *Филозофија и њен језик* једним делом потиче из предавања која је аутор држао осамдесетих година на Филозофском факултету у Београду у оквиру курса Увод у филозофију. Међутим, та чињеница одређује карактер књиге само једним делом, више се ради о проблемском истраживању слојевитог и вишесмисленог односа филозофије и, потребно је нагласити, њеног језика.

Слободан Жуњић упозорава да књига није још један прилог тзв. филозофији језика која доминира светском сценом. Главна тема састоји се у рефлексiji филозофског језика као таквог, његове повесности и његовог динамичког устројства. Односно, *Филозофија и њен језик* представља првенствено: „Покушај самоосвешћивања филозофије из њене историјске посредованости језиком” (стр. 6). Ради се о расправи о „филозофији као таквој” и о „језику као оспољеном облику филозофског мишљења”. Аутора посебно занима функција основних јединица филозофског говора (појмова, термина, ставовова) и особено когнитивно устројство филозофског дискурса. Разумевање филозофског језика Слободан Жуњић настоји да изведе из „тумачења његове особене природе као природног језика који представља свој властити мета-језик, а не из његове тривијализације или формализације, које под фирмом *филозофије језика* у ствари пренебрегавају његову појмовну, терминолошку, херменеутичку и спекулативну особеност” (стр. 6).

Један од средишњих проблема књиге, како се чини, може се најједноставније представити путем досетке упућене Алфреду Тарском. Тарски верује да се парадоксолошка природа неких исказа може разрешити увођењем објект-језика и мета-језика, односно ваљаном преформулацијом проблема. Тај се метод може применити и на специфично филозофске исказе. А то се може упоредити са следећом досетком: Када се пацијент пожалио доктору на главобољу, доктор га хладнокрвно убије и запањеној медицинској сестри одбруси: Сада га глава више не боли! „Ваљаном преформулацијом” проблем се укида а не разрешава. На то упућују и салетиље првог текста Првог дела *Језичности филозофије*: „Не

постоји мета-језик” (Лакан) и „Природни језик јесте свој властит мета-језик” (Апел), које су на линији одбране оног изворно филозофског у језику које се не може формализовати. Управо то што припада филозофији као таквој, односно њеном језику, омогућава јој и да филозофија запоседне властито место под сунцем.

Слободан Жуњић не истиче предност властитог становишта, да би олако обезвредио конкурентско, него појачава конкурентску позицију, да би шире и дубље изложио оно што заступа. Аутор свесно користи дијалогску стратегију, доводећи у питање и властите претпоставне равни. У транстемпоралном дијалогу о језичности филозофије учествују Ниче, Фреге, Хусерл. Становиште о увођењу језика као спољашњег инструмента заступа Фреге, који је веровао да логичка анализа може заменити традиционалну улогу филозофије. Логичка синтакса би следила формална правила и тако аутоматски елиминисала све метафизичке ставове традиционалне филозофије, а „филозофски проблеми би најзад почели да се разрешавају разрешавањем филозофије од узица њеног властитог језика”. Жуњић наводи и Витгенштајна, према коме филозофија треба да се окрене од формулисања вечних истина далеко скромнијем задатку, увиђању бесмислености властитих ставова. Оно у најбољем случају води показивању немогућности самом њиховом формом, а у најгорем *ћушању*. Мада је Расел оптимистички веровао да се ауторефлексивна филозофија може продужити у мета-језику, упозорио ја да сваки покушај захватања целине језика води у други језик. Страх од појаве бесконачног прогреса мета-језика паралисао је логички оријентисане филозофе, све док Квајн није спознао да се замка мета-језика може избећи превођењем између различитих језика. Напокон, Мајкл Дамет задаје коначан ударац логичком формализму, потпуно уздрмавши кантовско-карнаповско одвајање садржаја и форме као *прећи вид догматизма*. Можда је мета-језик могућ, али није филозофски неутралан, неметафизичан и са-свим одвојен од природног језика. Слободан Жуњић инсистира на томе да није могуће заузети неко спољашње, (мета) становиште изван језика, са кога би се могло разумети функционисање језика и његова суштинска својства.

Аутор делимично прихвата позицију коју критикује, али више-струко ојачану, продубљену и модификовану. Тиме не само да властито становиште обскрбљује аргументативном широм, него захвата сам проблем у целини. Прво, неоспорно је и за обичну свест да се филозофија рађа у језику, покреће се и исказује њиме, бори се са њим и бива потпуно овладана. Друго, зауздавањем улоге језика формирањем наводно неутралног мета-језика, догађа се исто оно на чега циља донекле наивна досетка упућена Тарском. Позивањем на херменеутичку традицију у њеном рефлексивном успону Жуњић наводи да се филозофија у језику и преко језика тек сусреће са својим предметом (без обзира

како он био одређен) али и са својим границама. У филозофији, према Адорну и Квајну, није могуће говорити о језику са неке изванске позиције, јер „језик није за њу ни посебан ентитет ни апсолутна целина бивствујућег, већ њена властита граница уписана у оним прекидима преко којих процес мишљења стално интервенише у оном исказаном” (стр. 15). И најзад, из „језичке болести” у филозофији аутор не изводи закључак који би ту „болест” заменио неком „здравијом варијантом”, него разматрањем њеног „жаришта”: „Потребно је пре свега схватити да језик за филозофију није само једно новооткривено, семантичко-логичко или семиотичко-лингвистичко поље истраживања, већ дименија у којој нам се сама филозофија показује као нешто језично” (стр. 17). У том смислу се језичност тиче самог филозофског поимања света и напушта се једна од најтврдокорнијих филозофских предрасуда, да је мишљење одређено једино собом и својим и то у изравном односу у коме све друго што придолази представља само мању или већу сметњу које се треба ослободити. Филозофија се, како је то видео још Хегел, управо у језику препознаје и огледа као сама мисао.

Филозофски језик је језик једне посебно развијене духовне области, језик једног посебно стручног знања. Зато, према аутору, филозофија запада у једну посебно неугодну неприлику. Језик филозофије битно противречи тежњи филозофије да се дистанцира од построковљеног научног знања. Оно што нас привлачи филозофији, није њен стручно-научни карактер, већ њена способност да се својим питањима виртуелно обрати човечанству, па и онима који нису упућени у њен свештенички језик. Према аутору, покушај филозофије да успостави однос према „целини света живота” као и да захвати „темељна питања људске egzистенције” није нешто лишено својеврсног парадокса. Изгледа да се та парадоксалност огледа у језику и да из њега и потиче, а да би укидање те парадоксалности укинуло и саму филозофију, односно бар ону визију филозофије за коју се залаже Слободан Жуњић. Филозофски језик је наш једини, „ма како несавршен начин, да се помоћу појмова исказе оно што је непојмовно, те да се тако чује и глас оног потиснутог и замраченог, било да је оно истински друго или само наша заборављена целовитост” (стр. 8).

Оно што је Слободан Жуњић изрекао о филозофији кроз сам њен језик, чини се да у одређеној мери противречи Раселовом поређењу филозофије са „ничјом земљом”, која се налази негде између религије и науке. Односно, „филозофска земља”, чије обресе је скицирао наш аутор, премда не тако пространа, има своје јасне границе, посебан језик и успешно се супротстављала најездама са стране, па и оној која је дошла на таласу одрицања њеног права на посебан језик. Истина, та целина није ни мирна ни дефинитивна, а још мање кохерентна и једнозначна. Зато су многи напустили изворно тло филозофије, потраживши излаз у

језику који се налази ван ње. Аутор доказује да се то странствовање погрешно поистовећује са филозофијом, али демонстрира и у чему је смисао те „грешке”, у којој мери је она деловала подстицајно, а у којој мери спутавајуће. Књига Слободана Жуњића осветљава и једну запањујућу чињеницу. Премда је језик већ век или можда век и по у центру пажње, филозофско проучавање језика филозофије тек је начето.

Срђан ДАМЊАНОВИЋ